

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και
Κοινωνικής Εργασίας
Μάθημα «Κοινωνιολογία της Απόκλισης», 2021

Διδάσκων:

Δρ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΤΣΙΡΟΣ

Ph. D. (Ph.-Ed.-Psyc.), M.Sc.(Eng.), M.Sc.(Eng.),
B.Sc. (Soc.Sc.), D.I.C.

Μάθημα 3ο

ΑΠΟΚΛΙΝΟΥΣΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ: ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Πηγή: Κοινωνιολογία (Γ Λυκείου-Ανθρωπιστικών Σπουδών, Βιβλίο Μαθητή, Κεφάλαιο 9.)

Το βίντεο της παρουσίασης θα το βρείτε εδώ:

<https://youtu.be/yziqHcVwezg>

1) ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

ΠΟΙΟΣ (Διδάκων-Λογοθεραπευτής)

ΣΕ ΠΟΙΟΝ (μαθητής-πελάτης)

ΠΟΥ / ΠΟΤΕ (κοινωνικό
περιβάλλον, χώρος, χρόνος)

ΤΙ (Θέμα και Περιεχόμενο)

2) ΣΚΟΠΟΣ

ΓΙΑΤΙ

**ΓΝΩΣΕΩΝ / ΣΤΑΣΕΩΝ
ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ**

Εκπαιδευτικό
Θεραπευτικό
Σχέδιο

3) ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

ΠΩΣ (Εκπαιδευτικές τεχνικές)

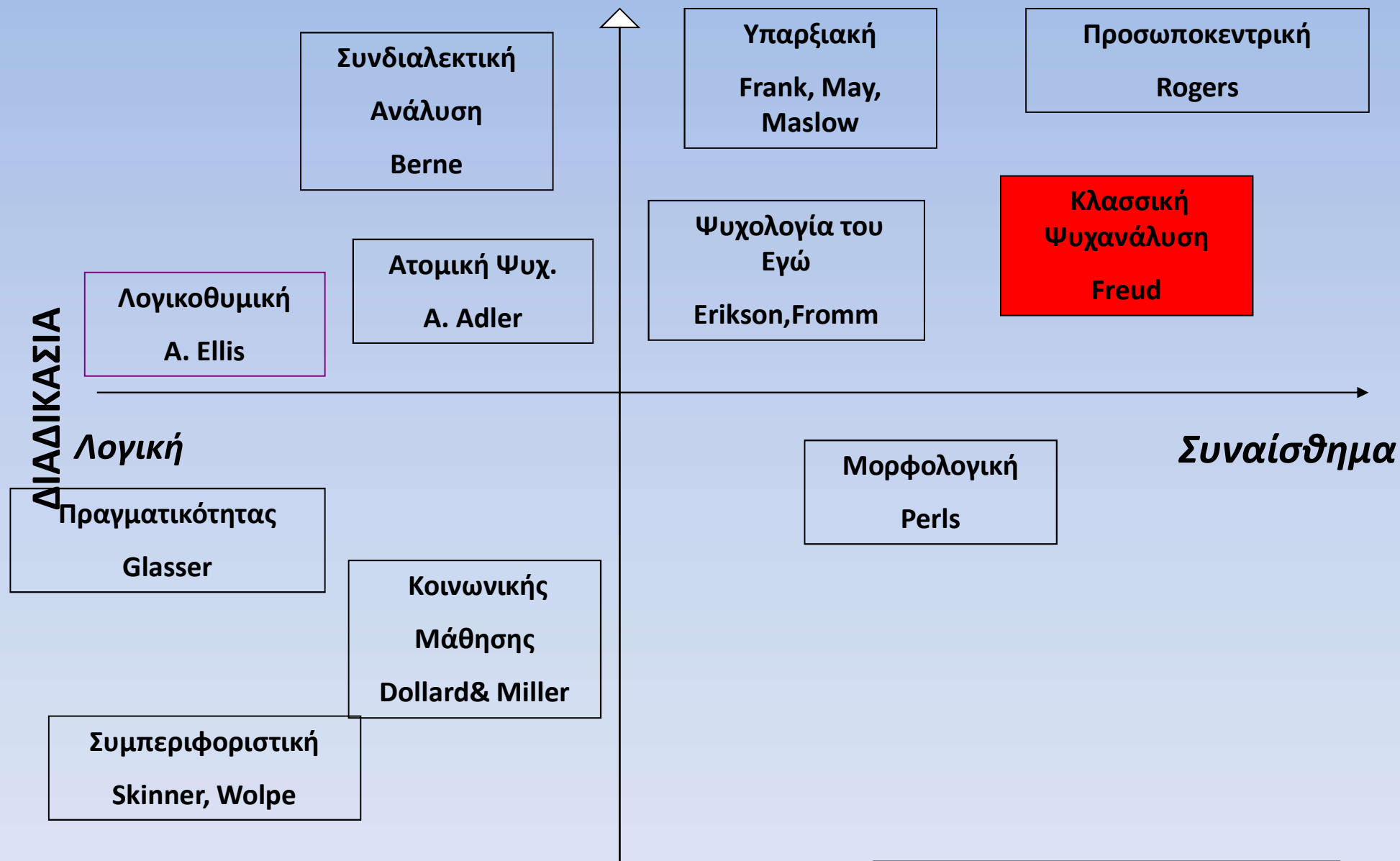
ΜΕ ΤΙ (Μέσα / Χρονοδιαγράμματα)

4) ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

ΠΟΣΟ ΚΑΛΑ

ΑΝΑΤΡΟΦΟΔΟΤΗΣΗ

ΣΤΟΧΟΙ Ενόραση

Δράση

tsirosx.eu

Πηγή: Frey, D. 1972 (Μαλικιώση-Λοίζου, 1999), σελ.40

ΑΠΟΚΛΙΝΟΥΣΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ: ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

1. Οι έννοιες της Παραβατικότητας (Κοινωνιολογία) και της Εγκληματικότητας (Εγκληματολογία)
2. Τύποι εγκλημάτων
3. Θεωρίες αποκλίνουσας συμπεριφοράς - Δύο κοινωνιολογικές οπτικές
4. Θεωρίες συναίνεσης
5. Θεωρίες σύγκρουσης
6. Αντιμέτωπιση της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας : Σωφρονισμός, κοινωνική επανένταξη και πρόληψη
7. Πρόληψη της παραβατικότητας- εγκληματικότητας

1. Μια κοινωνιολογική ανάλυση για το φαινόμενο της αποκλίνουσας συμπεριφοράς θα πρέπει να ξεκινάει από τα εξής βασικά ερωτήματα.

- Πώς ορίζεται η αποκλίνουσα συμπεριφορά;
- Τι είναι έγκλημα;
- Τι είναι παραβατικότητα;
- Ποιες είναι οι διαφορές μεταξύ της εγκληματικότητας και της παραβατικότητας;

1. Οι έννοιες της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας - Το έγκλημα ως κοινωνικό φαινόμενο...

- Για ένα Νομικό το έγκλημα είναι η παράβαση ενός κανόνα του Ποινικού Δικαίου.
- Για έναν Κοινωνιολόγο όμως αυτός ο ορισμός δεν είναι αρκετός
- Το έγκλημα είναι για τον κοινωνιολόγο μια κοινωνική **κατασκευή**- αντιπροσωπεύει μια συμπεριφορά που **χαρακτηρίζεται** από ένα κοινωνικό σύνολο ως **αντικοινωνική**, αντίθετη προς την **επικρατούσα** ηθική, και συνεπάγεται την επιβολή **κυρώσεων** (του τυπικού κοινωνικού ελέγχου).

...

- Οι όροι «αποκλίνουσα συμπεριφορά», «εγκληματικότητα» και «παραβατικότητα» χρησιμοποιούνται συχνά ως συνώνυμοι.
- Η αποκλίνουσα συμπεριφορά αποτελεί τον όρο-«ομπρέλα» που περιλαμβάνει την «εγκληματικότητα» και την «παραβατικότητα»
- έχει προταθεί η αντικατάσταση του όρου «εγκληματικότητα» με τον όρο «παραβατικότητα» κυρίως για τις πράξεις που **δεν** αξιολογούνται ως ιδιαίτερα σοβαρές για το σύνολο της κοινωνίας

κράφιτι

κράφιτι και αναγραφή μηνυμάτων σε τοίχους: παραβατικότητα ή τέχνη;

Κλοπή μήλων

«Η κλοπή των μήλων» του Π. Λεμπέση (Οι Έλληνες ζωγράφοι: Ιστορία της νεοελληνικής ζωγραφικής, εκδ. Μέλισσα, 1974).

Πώς παράγεται αυτός ο αρνητικός χαρακτηρισμός μιας συμπεριφοράς ως αντικοινωνικής και εγκληματικής?

- *«Για να μιλήσουμε για **έγκλημα**, πρέπει μια πράξη να προκαλεί στην ομάδα (την κοινωνική) **ισχυρές συγκινησιακές αναταραχές**, ικανές να καθορίσουν την **κοινωνική αντίδραση**, τέτοιες συγκινησιακές αντιδράσεις που θα διεγείρουν στα μέλη της κοινωνικής ομάδας την **επιθυμία να τιμωρηθούν οι δράστες**.*
- *Συνοπτικά, την ποινική αντίδραση γεννά **όχι η ταυτότητα των αντικειμενικών πράξεων** (αυτές ποικίλλουν από κοινωνία σε κοινωνία), αλλά η "**ταυτότητα των αισθημάτων και των συγκινήσεων**" που αυτές προκαλούν*
- *Το σημείο από το οποίο η κοινωνική αντίδραση γίνεται τόσο έντονη, ώστε να επιζητεί τιμώρηση του παραβάτη των **κοινωνικών κανόνων**, αποτελεί το **εγκληματικό όριο**» (Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).*

Πώς, κατά την εξέλιξη μιας κοινωνίας, η έννοια του εγκλήματος μεταβάλλεται και εξελίσσεται μαζί της ?

Αποποινικοποίηση

- αποποινικοποίηση της μοιχείας (με την αλλαγή του Οικογενειακού Δικαίου το 1983)

αλλά και Νέα ποινικοποίηση

- πολύ πρόσφατα με την ποινικοποίηση της αντιγραφής προγραμμάτων λογισμικού για τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

Άρα..

- Η εγκληματικότητα ως κοινωνικό φαινόμενο υφίσταται τους περιορισμούς στο χώρο και στο χρόνο, στην κοινωνία της οποίας είναι παράγωγο.
- όταν μιλάμε για εγκληματικότητα, είναι αναγκαίο να οριοθετούμε το χώρο και την ιστορική περίοδο ή την ειδική περίπτωση (π.χ. πόλεμος) στην οποία αναφερόμαστε.

2. Τύποι εγκλημάτων

- **εγκλήματα βίας κατά προσώπου** (περιλαμβάνονται οι φόνοι, οι βιασμοί, οι σωματικές βλάβες),
- **εγκλήματα «χωρίς θύμα»** (χρήση απαγορευμένων τοξικών ουσιών, επαιτεία, οδικές παραβάσεις, πορνεία),
- **εγκλήματα κατά της περιουσίας** (κλοπές, ληστείες, φθορές και οικονομική εγκληματικότητα, μέρος της οποίας είναι αυτά που στην βιβλιογραφία αναφέρονται ως **εγκλήματα του λευκού κολάρου**
- Ο λεγόμενος **«σκοτεινός αριθμός εγκληματικότητας»** (εγκλήματα που δε γίνονται γνωστά, εγκληματίες που δεν πιάνονται) είναι ένας αριθμός αρκετά μεγάλος και περιλαμβάνει πράξεις που αφορούν την ενδοοικογενειακή βία, τους βιασμούς, την οικονομική εγκληματικότητα των ανώτερων τάξεων.

3. Θεωρίες αποκλίνουσας συμπεριφοράς

- Η εγκληματικότητα έχει αποτελέσει αντικείμενο συστηματικού προβληματισμού για στοχαστές και επιστήμονες από τις αρχές του 19ου αιώνα. Αναφέρουμε συνοπτικά:
- (α) τη **Γαλλοβελγική** σχολή (1825) (A. Quetelet, M. Guerry), που προσπάθησε να χαρτογραφήσει την εγκληματικότητα κατά χώρα και γεωγραφική περιοχή και να τη συνδέσει με **περιβαλλοντικούς και κοινωνικο-οικονομικούς παράγοντες**, και
- (β) την **Ιταλική** σχολή (1876) (C. Lombroso), που επικεντρώθηκε στα **φυσιογνωμικά** χαρακτηριστικά των ανθρώπων και είδε τους εγκληματίες ως ένα προγενέστερο στάδιο στη βιολογική εξέλιξη του ανθρώπου.
- Κατά τον 20ό αιώνα αναπτύχθηκαν διάφορες θεωρίες που συνέδεσαν την εγκληματικότητα με γενετικές, ψυχικές και διανοητικές διαταραχές και ανωμαλίες. Αν και οι έρευνες συνεχίζονται, οι θεωρίες αυτές δεν έχουν τύχει ευρύτερης τεκμηρίωσης

Δύο κοινωνιολογικές οπτικές για το πώς παράγεται η εγκληματικότητα

- Η **πρώτη** ξεκινά από ένα αξίωμα, ότι το κοινό χαρακτηριστικό **όλων** των εγκλημάτων είναι πως αυτά συνίστανται από πράξεις που αποδοκιμάζονται **καθολικά** από τα μέλη μιας κοινωνίας (**συναινετικό πρότυπο**).
- Η **δεύτερη** έχει διαφορετική αφετηρία και θεωρεί ότι η εγκληματική συμπεριφορά προϋποθέτει την ύπαρξη **σύγκρουσης συμφερόντων** (3 ομαδοποιήσεις).
 - η πρώτη επηρεάζεται από τη σχολή της Συμβολικής αλληλεπίδρασης,
 - η δεύτερη από τη Μαρξιστική σχολή των συγκρούσεων και
- η τρίτη από την (Μη μαρξιστική), Κριτική σχολή της σύγκρουσης.

4. Θεωρίες Συναίνεσης : Ντυρκέμ, Μέρτον, Οικολογική

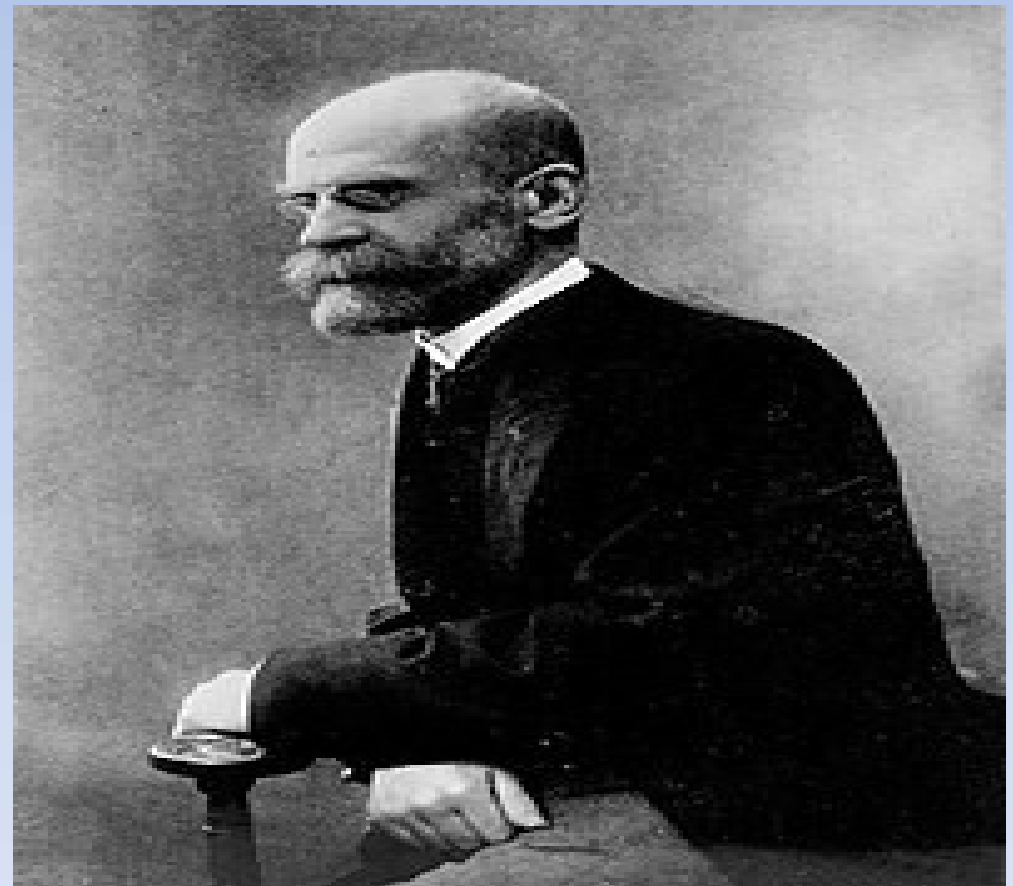
- **4.1. Ανομία:** Ο [Εμίλ Ντυρκέμ \(1858-1917\)](#) προσπάθησε να αναλύσει κοινωνιολογικά την εμφάνιση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες
- για να λειτουργήσει μια τέτοια κοινωνία συνεκτικά, θα πρέπει η **συλλογική συνείδηση** να καθορίζει το σύνολο των λειτουργιών και των ρόλων.
- Όταν όμως δεν επικρατεί η συλλογική συνείδηση, υπάρχει ανομία και πιθανόν έγκλημα, που είναι μια παθολογική κατάσταση η οποία εγείρει αντιδράσεις από το κοινωνικό σύνολο.
- Επομένως, σύμφωνα με τον Ντυρκέμ, η ανομία είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο και ως τέτοιο πρέπει να μελετάται.

Εμίλ Ντ. Ντιρκέμ (γαλλ.: *Emile D. Durkheim*, 15 Απριλίου 1858, Επινάλ (Λωρραίνη) -
15 Νοεμβρίου 1917, Παρίσι)

Πολλοί τον αποκαλούν επίσης "Πατέρα του λειτουργισμού"

- διότι έθεσε τις βάσεις και τα θεμέλια του **λειτουργισμού**, στον οποίο όσο οι κοινωνίες εξελίσσονται σε λειτουργικές τόσο χαλαρώνουν οι κοινωνικοί κανόνες (α-νομία) που πρέπει να διέπουν την κοινωνία έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η κοινωνική συνοχή.

Ανθρωπολόγος, φιλόσοφος, κοινωνιολόγος, καθηγητής πανεπιστημίου, ιστορικός της θρησκείας

4.2. Ο Αμερικανός κοινωνιολόγος Ρόμπερτ Μέρτον (*Robert K. Merton*) (1910-2003)

- διατύπωσε τη δική του θεωρία, αυτή της *κοινωνικής δομής*.
- Για την απόκλιση, βασιζόμενος στην κλασική έννοια της ανομίας που εισήγαγε ο Ντυρκέμ, στην οποία σημαντική θέση κατέχουν οι όροι
- «**σκοπός**» και «**μέσα**» για την επίτευξη των στόχων, ώστε να συμπεριλάβει και την ένταση που προκαλείται στη συμπεριφορά του ατόμου, όταν οι κανόνες συγκρούονται με την κοινωνική πραγματικότητα (ανομία).
- Για παράδειγμα, στη σύγχρονη κοινωνία ο γενικά αποδεκτός **σκοπός** είναι η υλική επιτυχία, ενώ τα **αποδεκτά** μέσα προκειμένου να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός είναι η αυτοπειθαρχία, η μόρφωση και η σκληρή δουλειά.
- Κάποια άτομα όμως επιδιώκουν την επίτευξη των σκοπών τους με **άλλα** μέσα, κάποιες φορές **αντισυμβατικά**, ή **αμφισβητούν** τους σκοπούς και τα αποδεκτά μέσα επίτευξής τους.
- Η **ανομία** αυξάνεται όταν υπάρχει μεγάλη απόσταση μεταξύ των θεμιτών σκοπών και των μέσων για την επίτευξή τους.
- Ο Μέρτον διακρίνει πέντε τύπους συμπεριφοράς με βάση το συνδυασμό σκοπών και μέσων: τη συμμόρφωση, την καινοτομία*, την τυπολατρία, τον αναχωρητισμό και την επανάσταση.

Τυπολογία Μέρτον: Προσανατολισμός των συμπεριφορών σε συνδυασμό με τους σκοπούς

Τύποι συμπεριφοράς	Μέσα	Σκοποί	Παραδείγματα
Συμμόρφωση	+	+	Επιχειρηματίες, βουλευτές
Καινοτομία	-	+	Εγκληματίες, παραβάτες
Τυπολατρία	+	-	Γραφειοκράτες, υπερπατριώτες
Αναχωρητισμός	-	-	Τοξικοεξαρτημένοι, ερημίτες
Επανάσταση	+/-	+/-	Επαναστάτες, φεμινίστριες

4.3. Κοινωνική οικολογία: Με αφετηρία την οικολογική προσέγγιση της κοινωνιολογικής σχολής του Σικάγου

- Όπως δηλαδή οι οργανισμοί κατανέμονται κατά συστηματικό τρόπο στο χώρο, ώστε να επιτυγχάνεται η **ισορροπία** μεταξύ των ειδών, έτσι και μια χωροταξική κατανομή των ανθρώπινων δραστηριοτήτων σε μια πόλη μπορεί να έχει ευεργετικά για την κοινωνική συνοχή αποτελέσματα.
- Επομένως η αποκλίνουσα συμπεριφορά ενός ατόμου συνδέεται με το περιβάλλον στο οποίο ζει, και όταν αυτό το περιβάλλον **δεν** διακρίνεται από ισορροπία, προκαλείται **κοινωνική αποδιοργάνωση**.
- Μια πιθανή λύση στο πρόβλημα της παρέκκλισης θα μπορούσε να είναι, σύμφωνα με αυτή την οπτική, η αναβάθμιση των αποδιοργανωμένων περιοχών μέσω οικιστικών ή άλλων περιβαλλοντικών παρεμβάσεων (σε δρόμους, σπίτια, πάρκα κ.ά.).

5. Θεωρίες Σύγκρουσης: Συμβολική αλληλεπίδραση, Μαρξιστική Θεωρία, Κριτική Θεωρία

- οριοθετούν το έγκλημα ως μια πράξη η οποία **αμφισβητεί τις αξίες** της κυρίαρχης κοινωνικής ομάδας, αμφισβητεί την **κυρίαρχη ηθική**.
- Επομένως εγκληματίας είναι εκείνος που παραβαίνει τον κώδικα αξιών της **κυρίαρχης** κοινωνικής ομάδας.
- Όταν κάποιος παραβαίνει το νόμο, αντιμετωπίζει το μηχανισμό του τυπικού κοινωνικού ελέγχου.
- Στη λειτουργία όμως τόσο της αστυνομίας όσο και του δικαστικού συστήματος υπάρχουν διαδοχικά φιλτραρίσματα.
- Ένας άνθρωπος γίνεται ύποπτος για την αστυνομία, όταν διαθέτει το ανάλογο προφίλ του ενόχου (π.χ. άτομο κατώτερου κοινωνικού στάτους). Ένας τέτοιος άνθρωπος δικάζεται με διαφορετική (μεγαλύτερη) ποινή, όσο τα περιθώρια του νόμου το επιτρέπουν, δεδομένου ότι τα κοινωνικο-οικονομικά του χαρακτηριστικά δομούν το στίγμα του εγκληματία, άρα του επικίνδυνου για την κοινωνία.
- Από την άλλη πλευρά, αν κάποιος δε διαθέτει τα χαρακτηριστικά αυτά, δε «φαίνεται» δηλαδή εγκληματίας, δεν είναι ένας «συνήθης ύποπτος» μπορεί να τιμωρηθεί - αν ποτέ δικαστεί - με τη μικρότερη ποινή.

5.1. Στην σχολή της Συμβολικής αλληλεπίδρασης,

- η έννοια του **χαρακτηρισμού** ή της **ετικέτας** αποτελεί μία από τις σημαντικότερες συνεισφορές στη θεωρητική προσέγγιση της απόκλισης.
- Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, δίπλα στην **πρωτογενή** παρέκκλιση, δηλαδή στην αρχική πράξη της παράβασης (π.χ. καταστροφή ξένης περιουσίας), υπάρχει και η **δευτερογενής** παρέκκλιση, η οποία είναι **αποτέλεσμα** αφενός του χαρακτηρισμού της αρχικής πράξης από τα όργανα κοινωνικού ελέγχου (π.χ. την αστυνομία) ως παραβατικής και αφετέρου της αντίδρασης του δράστη στο χαρακτηρισμό.
- Οι χαρακτηρισμοί και οι ετικέτες επιβάλλονται συνήθως από τις κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες και τους φορείς κοινωνικού ελέγχου, που τις αντιπροσωπεύουν, σε μέλη ανίσχυρων κοινωνικών ομάδων (π.χ. φτωχούς, αναλφάβητους, μειονότητες).
- **Μετά το χαρακτηρισμό** δημιουργείται μια κατάσταση **πόλωσης** μεταξύ αυτών που χαρακτηρίζουν και των χαρακτηρισμένων, η οποία μπορεί να οδηγήσει τους δεύτερους στην **αποδοχή** του χαρακτηρισμού και στη **διάπραξη** εγκλήματος (δευτερογενής παρέκκλιση).
- Ωστόσο, η θεωρία της ετικέτας **δεν** εξηγεί τους λόγους της πρωτογενούς παρέκκλισης.

5.2. Η **Μαρξιστική** και η **Κριτική Θεωρία της σύγκρουσης**, οι οποίες υποστηρίχτηκαν από αρκετούς εγκληματολόγους στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα,

- υπογραμμίζουν το ρόλο των **οικονομικών** και των **πολιτικών** παραγόντων στον προσδιορισμό και την «παραγωγή» του εγκλήματος και της παραβατικής συμπεριφοράς.
- Οι θεωρίες αυτές επικεντρώνονται περισσότερο στα εγκλήματα των **ανώτερων** κοινωνικών στρωμάτων (π.χ. «του λευκού κολάρου») και λιγότερο στα εγκλήματα των κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά ασθενέστερων τάξεων.
- Η διαφορά μεταξύ της **μαρξιστικής** και της **μη μαρξιστικής** κριτικής προσέγγισης της εγκληματικότητας είναι η εξής:
- η Μαρξιστική θεωρία, που αναπτύχθηκε **πρώτα**, προϋποθέτει ότι ο **οικονομικός** παράγοντας διαδραματίζει **πρωτεύοντα** ρόλο στην εγκληματικότητα και ότι ο τρόπος με τον οποίο η καπιταλιστική τάξη χειρίζεται τα θέματα της αποκλίνουσας συμπεριφοράς αποσκοπεί στη συνέχιση της κατοχής από αυτήν των μέσων παραγωγής.
- Αντίθετα, η Κριτική θεωρητική προσέγγιση της εγκληματολογίας **δεν περιορίζεται μόνο** στην οικονομική ισχύ της κυρίαρχης τάξης, αλλά υπογραμμίζει και τη σημασία της **πολιτικής** εξουσίας ως παράγοντα καθορισμού του Ποινικού Δικαίου και των εγκληματικών πράξεων.

6. Αντιμετώπιση της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας : *Σωφρονισμός, Κοινωνική Επανάταξη και Πρόληψη*

- Η αντεγκληματική πολιτική διαγράφεται σε τρία επίπεδα:
 - Το πρώτο επίπεδο είναι οι δράσεις που αναλαμβάνει η πολιτεία και η κοινωνία **πριν** από την τέλεση μιας αποκλίνουσας πράξης (**πρόληψη**).
 - Το δεύτερο επίπεδο είναι οι δράσεις του κοινωνικού ελέγχου **μετά** την τέλεση του εγκλήματος, δηλαδή η επιβολή ποινών στους παραβάτες (**καταστολή**).
 - Το τρίτο επίπεδο είναι οι δράσεις στις οποίες προβαίνει η πολιτεία και η κοινωνία για άτομα τα οποία έχουν ήδη τιμωρηθεί για μια εγκληματική συμπεριφορά, με σκοπό να **αποτραπεί η τυχόν επανάληψη** αυτής της συμπεριφοράς. Σ' αυτή την περίπτωση μιλάμε για **κοινωνική επανάταξη** πρώην φυλακισμένων ατόμων.

Ο σωφρονισμός του παραβάτη των κοινωνικών κανόνων

- επιτυγχάνεται συνήθως μέσα από την έκτιση ποινής, στερητικής της ελευθερίας, η οποία πραγματοποιείται σε ένα κλειστό ίδρυμα, τη **φυλακή**.
- Η φυλακή ως τόπος εκτέλεσης ποινής είναι σχετικά πρόσφατος και αποτελεί εξέλιξη των εκκλησιαστικών φυλακών του Μεσαίωνα.
- Μόνο μετά τη Γαλλική Επανάσταση του 1789 και την τοποθέτηση της ατομικής ελευθερίας στην κορυφή της κλίμακας των αξιών του ατόμου παγιώθηκε η ποινή της στέρησης της ελευθερίας ως η σπουδαιότερη στο σύστημα των ποινικών κυρώσεων, αντικαθιστώντας την ευρεία έως τότε χρήση των ποινών του θανάτου και των βασανιστηρίων.

Φυλακή

- Η φυλακή αποτελεί μια μικροκοινωνία με μια ιδιότυπη κοινωνική οργάνωση.
- Οι κανόνες που ρυθμίζουν αυτή τη μικροκοινωνία είναι είτε τυπικοί είτε άτυποι.
- Οι **τυπικοί** κανόνες αφορούν το επίσημο νομικό καθεστώς που διέπει τη φυλακή (σωφρονιστικός κώδικας, εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας), ενώ
- οι **άτυποι** αφορούν τους κώδικες επικοινωνίας που αναπτύσσονται μεταξύ των δύο αντιτιθέμενων υποπολιτισμών της φυλακής, δηλαδή μεταξύ των ίδιων των κρατουμένων και μεταξύ των φυλάκων και των κρατουμένων.

Ο σωφρονισμός των κρατουμένων

- επιτυγχάνεται μέσα από λειτουργίες που διαμορφώνονται υπό την επίδραση αυτής της κοινωνικής οργάνωσης.
- Τέτοιες λειτουργίες είναι η **απομόνωση**, η **εργασία**, η **εκπαίδευση** και βέβαια η διαβίωση μέσα σε συνθήκες υγιεινής και ασφάλειας.
- Όμως συχνά αυτές οι λειτουργίες **δεν** επιτυγχάνουν τον αρχικό σκοπό του εγκλεισμού του παραβάτη, που είναι ο σωφρονισμός και η επανένταξη.
- Αυτό συμβαίνει γιατί οι λειτουργίες που προαναφέραμε έχουν άλλα αποτελέσματα σε καθεστώς ελεύθερης διαβίωσης και άλλα στο ιδιότυπο καθεστώς της φυλακής.
- Γι' αυτό το λόγο αρκετοί επιστήμονες επισημαίνουν αφενός την **αναποτελεσματικότητα** του θεσμού της φυλακής ως προς τον επιθυμητό σωφρονισμό των παραβατών και αφετέρου την καταπίεση των ανθρώπινων δικαιωμάτων των κρατουμένων ως προς τις συνθήκες διαβίωσής τους.

Σε αντικατάσταση του κλειστού τύπου ιδρύματος

- Σε αντικατάσταση του κλειστού τύπου ιδρύματος για την εκτέλεση της στερητικής της ελευθερίας ποινής, έχουν προταθεί (και σε αρκετές χώρες έχουν εφαρμοστεί) **άλλοι τύποι ιδρυμάτων**, όπως είναι τα ειδικά θεραπευτικά ιδρύματα για τους τοξικοεξαρτημένους παραβάτες ή τους ψυχικά ασθενείς, οι ξενώνες για τους υπό απόλυση κρατούμενους, τα ειδικά ιδρύματα αγωγής για τους ανηλίκους και τους νέους, αλλά και μέτρα όπως η υπό όρους απόλυση, οι άδειες των κρατουμένων, οι επισκέψεις των συζύγων των κρατουμένων κ.ά.
- Έχει γίνει επίσης αρκετή συζήτηση για την επαναφορά της ποινής του θανάτου ως **προληπτικού μέτρου**, το οποίο, σύμφωνα με τους υποστηρικτές του, θα αποτρέψει την υπέρμετρη αύξηση της βίας και θα αφορά συγκεκριμένα αδικήματα (π.χ. εμπόριο καρτέλ ναρκωτικών, βίαιες τρομοκρατικές ενέργειες).
- Σε μια κλασική μελέτη του ο Θ. Σέλλιν (Th. Sellin) παρουσίασε στοιχεία (βλ. πίνακα 9.3) για τη **μη αποτελεσματικότητα της ποινής του θανάτου**, όπως εφαρμόστηκε σε ορισμένες πολιτείες των Η.Π.Α.

Ιδρυματοποίηση

- Με αυτό εννοούμε ότι ένας πρώην κρατούμενος, από τη στιγμή που θα ανακτήσει την ελευθερία του, δεν έχει τη δυνατότητα να ενταχθεί πλήρως στο κοινωνικό σύνολο, αν δε στηριχθεί από κοινωνικές οργανώσεις στη νέα του ζωή.
- Συχνά λοιπόν η ανυπαρξία κοινωνικών δικτύων τον οδηγούν στο να **αναπολεί** τη ζωή του στο κλειστό ίδρυμα, η οποία, αν μη τι άλλο, ήταν απολύτως προγραμματισμένη, με καθημερινές ασχολίες, φιλικές σχέσεις, συνεργασίες και οδηγεί σε **υποτροπή**.
- Έτσι, η ιδρυματοποίηση αποβαίνει μεγάλο **εμπόδιο** για την κοινωνική επανένταξη του παραβάτη.
- Άρα, χρειάζεται να μειωθούν οι συνέπειες του **στιγματισμού** της φυλακής.

7. Πρόληψη της παραβατικότητας- εγκληματικότητας...

- Η πρόληψη ή, όπως αλλιώς ονομάζεται, **κοινωνική αντεγκληματική πολιτική** αναπτύσσεται σε χώρους εκτός του σωφρονιστικού συστήματος και δεν προϋποθέτει τη διάπραξη εγκλήματος.
- Υλοποιείται με εφαρμογή μέτρων κοινωνικού χαρακτήρα, με αστυνομική επιτήρηση, καθώς και με τη **συμμετοχή του κοινού** (απλών πολιτών).

...Πρόληψη της παραβατικότητας- εγκληματικότητας

- Στο επίπεδο της **πρωτογενούς** πρόληψης στο **σύνολο του πληθυσμού** μπορούν να συμβάλουν, για παράδειγμα: η Πολιτεία με την καταπολέμηση της φτώχειας, η κοινωνία των πολιτών (οργανώσεις) με την καταπολέμηση του ρατσισμού και τα άτομα που κατέχουν σημαντικές θέσεις στην κοινωνία με το να μη σπεύδουν να χαρακτηρίζουν συμπεριφορές ως εγκληματικές.
- Στο επίπεδο της **δευτερογενούς** πρόληψης για **ειδικές κοινωνικές ομάδες** μπορούν να συμβάλουν: η Πολιτεία με τα προγράμματα η κοινωνία των πολιτών με την καταπολέμηση του ρατσισμού ως προς τη χωροθέτηση των κέντρων απεξάρτησης και οι πολίτες με τον έλεγχο των προκαταλήψεών τους.
- Στο επίπεδο της **τριτογενούς** πρόληψης για άτομα που **κρίνονται επικίνδυνα** μπορούν να συμβάλουν: η Πολιτεία με την κατασκευή ξενώνων για τους αποφυλακισμένους, η κοινωνία των πολιτών με την οργάνωση προγραμμάτων επανένταξης και οι πολίτες (ως εργοδότες) με την πρόσληψη των αποφυλακισμένων στις επιχειρήσεις τους.

Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης ανοικτού τύπου...

1. Πώς ορίζει η επιστήμη της κοινωνιολογίας το έγκλημα;
2. Τι ονομάζουμε παραβατικότητα;
3. Πώς κατανοείτε την άποψη «το έγκλημα γεννιέται με την κοινωνία και μεταβάλλεται όταν μεταβάλλεται κι αυτή»;
4. Να αναφέρετε τους τύπους των εγκλημάτων.
5. Ποιες παρατηρήσεις μπορείτε να κάνετε για την εγκληματικότητα στην Ελλάδα με βάση τα στοιχεία του πίνακα 9.1;
6. Τι ονομάζουμε «σκοτεινό αριθμό εγκληματικότητας»;
7. Τι είναι η παραβατικότητα των νέων και πώς καταγράφεται από τα Μ.Μ.Ε.;
8. Τι αναφέρει ο Λομπρόζο για τον εγκληματία;
9. Τι αναφέρει ο Ντυρκέμ για την εμφάνιση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς στις βιομηχανικές κοινωνίες;
10. Ποια είναι η άποψη του Μέρτον για την παρέκκλιση και την εγκληματικότητα; Ποιοι από τους πέντε τύπους συμπεριφοράς συνιστούν εγκλήματα στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία;
11. Πώς αιτιολογεί την αποκλίνουσα συμπεριφορά η σχολή του Σικάγου;
12. Τι αναφέρουν οι θεωρίες της σύγκρουσης για την αποκλίνουσα συμπεριφορά; (επιγραμματικά).

...Ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης ανοικτού τύπου.

13. Ποια είναι, συνοπτικά, η θεωρία του χαρακτηρισμού ή της ετικέτας;
14. Τι υποστηρίζουν οι μαρξιστικές θεωρίες της σύγκρουσης για την εγκληματικότητα;
15. Τι ονομάζουμε αντεγκληματική πολιτική;
16. Τι σημαίνει πρόληψη της παραβατικής πράξης;
17. Τι είναι η καταστολή του εγκλήματος;
18. Πώς ορίζουμε την κοινωνική επανένταξη;
19. Πότε εμφανίζεται για πρώτη φορά η ποινή στέρησης της ελευθερίας σε κλειστό ίδρυμα (φυλακή);
20. Κατά τη γνώμη σας επιτυγχάνεται ο επιθυμητός σωφρονισμός με το θεσμό της φυλακής;
21. Σε τι αναφέρεται ο όρος «ιδρυματοποίηση»;
22. Ποιες είναι οι πολιτικές πρόληψης της παραβατικότητας;
23. Ποια μπορεί να είναι η συμβολή της Πολιτείας, των κοινωνικών οργανώσεων και των πολιτών στο επίπεδο πρόληψης της παραβατικότητας;

Γράψτε τις δικές σας κλειστού τύπου-αντικειμενικής αξιολόγησης ερωτήσεις.

- Καλή αντάμωση.
- Χάρης Τσίρος